

Herinneringen van Adriaan W. Weissman 'Vader van Heemschut'

In de na-oorlogse Amsterdamse tuinstad Geuzenveld is in 1958 een straat vernoemd naar Adriaan W. Weissman (1858 - 1923). Het gold publiekelijk eerbetoen aan de nagedachtenis van een Amsterdamse architect, die onder meer het Stedelijk Museum heeft gebouwd (1895) en tot de oprichters behoorde – en de eerste secretaris was – van de Bond Heemschut. De naam Heemschut is van deze voortrekker afkomstig. Weissman heeft een zeer arbeidzaam leven geleid. Fragmenten daarvan zijn destijds afgedrukt in het 42ste Jaarboek van het Genootschap Amstelodamum – 1948. Ze zijn daarom belangwekkend, omdat het eigenhandig geschreven herinneringen zijn van Weissman, die voor een deel betrekking hebben op zijn jeugd maar ook op zijn turbulente jaren als stadsarchitect.

V. W. van Gogh heeft de herinneringen van Weissman, die weer een neef van zijn moeder was, met een kort woord ingeleid:

'Kort voor den oorlog kwam via een broer van A. W. Weissman een groote kist in mijn bezit met papieren, die hem toebehoord hadden. Er was van alles bij: teekeningen van zijn bouwwerken, schetsboeken, meer dan vijftig overdrukken van artikelen van zijn hand over bouwkunst, de tekst van een groot aantal voordrachten in binnen- en buitenland over Hollandsche architectuur, Heemschut enzovoort. Een dossier over de oprichting van de B.N.A., waarvan hij de eerste secretaris was. Alles wat de moeite waard was heeft langzamerhand een vaste bestemming gekregen', aldus V. W. van Gogh.

Wijn en meel

In voorgaande eeuwen kwamen er velen uit Duitsland om zich in de Lage Landen, vooral in Amsterdam, een toekomst te zoeken. Daartoe behoorde de overgroot-vader van Weissman, Andreas, zoon van een welgesteld wijnbouwer in Neustadt am Berg (Wurtemberg).

Andreas wilde bakker worden en kwam in 1780 op een houtvlot naar Amsterdam, begon daar als bakkersgezel. Andreas wilde meester-bakker worden, in het gilde worden opgenomen, maar moest dan eerst poorter zijn. Dat gebeurde toen hij in 1789 huwde met Dirkje Muller, dochter van een IJstedelijke katoendrukker. Andreas is zich toen Andries gaan noemen. Hij heeft tot aan zijn dood in 1815 een bakkerswinkel gedreven in de Reguliersbreestraat.

Adriaan W. schrijft dan: 'Andries Weissman was een ontwikkeld en beschaafd man. Met een talent voor de tekenkunst; hij was ook muzikaal, hield van lezen.'

Gerrit Weissman, in 1793 als bakkerszoon geboren, zou de grootvader worden van Adriaan Willem. De kleinzoon zegt van zijn grootvader: 'Hij was als wijnkoper opgeleid en werd later opgenomen in de wijnkooperszaak van zijn schoonvader Drinklein, met wiens dochter Hermine hij getrouwd was. Hij was een groot bewonderaar van Walter Scott; daar hij echter geen Engelsch kende, schafte hij zich de Fransche vertaling der romans van dien schrijver aan. Adriaan Willem Weissman, mijn vader, werd in 1818 geboren, hij verloor zijn vader toen hij 13 jaar was.'

Veel Amsterdams

In zijn levensschets, die 'onze' Weissman heeft opgedragen aan zijn echtgenote, Tonia Bastiaans, altzangeres, pianiste en leerares in den solozang, wordt (interessant) verhaald van het leven van Adriaan Willem Sr. als opkoper van huiden op de pampa's van Zuid Amerika.

Een groot gedeelte van Weissman's memoires behelst beschrijvingen van het Amsterdam tijdens zijn jeugd en later, alsmede karakteristieken van familieleden. Zijn geschreven terugblik beslaat 60 forse pagina's in vermeld Jaarboek, we moeten ons tot enkele citaten beperken.

Zoals dit: 'Uit mijn jeugd herinner ik mij

de Fröbelschool van Mej. M. Haverkamp op de Keizersgracht bij de Spiegelstraat. Het onderwijs leek me... te kinderachtig. Ik was geen kinderlijk kind, ik stelde geen belang in het vlechten van matjes. Al vroeg had mijn moeder me lezen en schrijven geleerd.'

En dan herinneringen aan leeftijdgenoten op de lagere school: Dirk Fock (politicus) David Rahusen (bankdirecteur) Willem Viotta (secretaris Wagnervereniging), Jan van Someren Brandt

(conservator Stedelijk Museum) Jakob Muller (hoogleraar).

'In de zomer van 1871 deed ik examen voor de Hoogere Burgerschool te Amsterdam. Ik werd voor de tweede klas aangenomen en deed in 1875 eindexamen. Ik wilde de schilderkunst gaan beoefenen, doch mijn vader was daarvoor niet te vinden. Hij achtte de bouwkunst beter. Zoo gingen wij dan op een middag naar den architect A. N. Godefroy, een vriend van mijn vader, die op de Turfmarkt woonde, om diens advies over mijn opleiding te vragen. Van studie aan de Polytechnische school in Delft wilde hij niet weten daar hij die te theoretisch wiskundig achtte. Godefroy raadde aan mij overdag bij den Assistent-

Stadsarchitect Willem Springer in de leer te doen en des avonds de teekenlessen van August Allebé aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten te laten volgen. Aldus geschiedde.'

Lot besliste

Wie kennis neemt van de gedetailleerde beschouwingen, die Weissman wijdt aan conspiraties, verdachtmakingen, kwesties, uiteraard ook in politieke zin, erkent dat er niets nieuws onder de zon is. 'Ik solliciteerde naar de opengevallen betrekking van gemeente-architect. Half Februari van 1891 verscheen de voordracht; aanbevolen werden J. A. Mullock Houwer, civiel en bouwkundig ingenieur en gemeente-architect te Deventer; A. W. Weissman, bouwkundige 1e klasse bij de afdeling Publieke Werken te Amsterdam.'

Bij de beslissing die de Raad moest nemen, staakten de stemmen! Er moest worden geloot en Weissman won.

Hij is nauwelijks drie jaar stadsarchitect

de Hongaarse regering (Jurylid voor een prijsvraag). Alleraardigst zijn de herinneringen van deze bouwmeester aan koninklijke bezoeken. Als hoge gemeente-ambtenaar (destijds) was hem opgedragen versieringen, tribunes, tenten, doeken en tapijten aan te brengen. Ontvangst van koningin Wilhelmina met haar Moeder in de Nieuwe Kerk, als inleiding tot het leggen van een gedensteen in het in aanbouw zijnde nieuwe Buiten Gasthuis (W.G.) Later het bezoek van de Duitse keizer aan Amsterdam in aanwezigheid van de Koninginnen. De wijze waarop hij zijn vele al dan niet protocolaire hoofdbrekens onder woorden brengt, leest men met een glimlach.

De Weissmanstraat in de Amsterdamse tuinstad Geuzenveld bestaat slechts uit een rijtje bejaardenwoningen van de woningbouwvereniging Rochdale. De eerste bewoners kwamen er negentien jaar geleden.

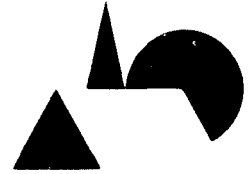
geweest, het was niet zijn gelukkigste tijd. Hem werd eervol ontslag verleend, met dien verstande dat hij als particulier architect het Gemeentemuseum (Stedelijk museum) kon voltooien.

Over zijn schepping is onder meer dit gezegd: het bouwwerk is uitermate geschikt voor een museum. Het is indrukwekkend hoog, licht, efficiënt van indeling en praktisch in zijn bergplaatsen en circulatiemogelijkheden voor het publiek. (In 1935 is het aan de eisen des tijds aangepast).

Koningin en keizer

Zijn ontwerp voor het Stedelijk Museum heeft Weissman vooral internationale contacten opgeleverd, onder meer met

Adriaan Willem Weissman, de 'vader van Heemschut', die Haydn, Mozart, Beethoven en Schubert waardeerde, zanger in het Wagner-koor, bibliofiel, schilder, tekenaar en publicist, een man die volop deel heeft gehad aan de cultuur van zijn tijd en sporen heeft nagelaten. Tot slot dit citaat van Weissman: 'In Oktober 1886 hield ik voor het Oudheidkundig Genootschap, hetwelk toen in 'de Geelvinck' op het Singel bijeenkwam een voordracht over 'Moderne Antiquiteiten', waarin ik het restaureeren van oude gebouwen, zooals het toen geschiedde, veroordeelde. Mijn betoog werd wel met belangstelling aangehoord, doch het restaureeren bleef in zwang tot den huidigen dag.' J. R.

Heemschut

70 jaar actief (1911-1981)

Sonnet

Bij het veertigjarig bestaan van Heemschut schreef ds. A. L. Broer te Hilversum die nog altijd publiceert over de schoonheid van eigen land het volgende sonnet:

*Vier maal tien jaren hebt gij 't schoon beschut
Van 't lieve land, ons als domein gegeven.
Viermaal tien jaren 't volk dat, ingedut
Te weinig wachter bij zijn schat gebleven.*

*Brak, dempte, schond, sloeg neer, bedierf,
Naar heter pad geleid, door Holland's dreven,
Om wat het van het voorgeslacht verwierf
Zuiver aan hen die komen, door te geven.*

*Nu mogen nieuwe jaren sieren gaan uw kroon,
Tot zegen van het land, ons tot een woon,
Door aller dingen Heer, zó rijk gegeven.*

*Land, water, stad, dorp, molen, kerk,
Duin, poort en raadhuis, 't bos van beuk en berk
Doe gij 't in schoonheid prijken,
bloeien, leven!*